

Valerija Ravbar: Stiški »žgančki« iz leta 1954

Moje otroštvo je potekalo ob petrolejki. Ne spominjam se, da bi me to kaj motilo. Ob njej sem se v kotu na peči naučila brati in pisati. Tudi prvo čitanko sem že predelala preden sem šla v šolo.

S kakšno zavistjo sem zjutraj stala ob oknu in gledala za starejšimi otroki, ki so zjutraj malo pred sedmo zapuščali vas. Že zdavnaj sem imela vse potrebno za šolo: nahrbtnik, čitanko in zvezke narejene iz vreč za cement, pa leseno puščico, na kateri sta bili narisani dve rački. Ko je prišel prvi šolski dan, mi vseeno ni bilo lahko pri srcu. Stala sem na klopi ob peči oblečena v obvezni predpasniček in s torbico na ramenih. Stari platneni nahrbtnik, v katerem sem doslej hranila tablico, pisala in čitanko, za v šolo ni bil dovolj imeniten. Oče mi je kupil torbico iz mehkega zelenega usnja, ki je zdržala prva štiri leta. Stala sem torej na klopi in se poslavljala od svojih igrač. Dve leti starejše sosedovo dekle je vzelo pod okrilje mene in svojega mlajšega brata. Držala naju je vsakega z eno roko. Če se je bližal kak voz ali kolo - avtomobili so bili takrat v vsej dolini le trije - naju je oba hkrati potegnila v jarek. Sčasoma sva postala bolj pogumna in sva se tako kot drugi otroci obešala na mimo vozeče vozove. Vozniki tega niso marali in so nas podili proč z biči.

Do šole v Stični smo imeli dobre štiri kilometre. Za pot smo porabili približno eno uro, če nismo izbirali raznih »bližnjic.« Jeseni smo na njivah proti Vodotočinam rabutali repo. Ko je odlezel prvi sneg, smo pod Trebežem nabirali zvončke. Po vsakem večjem deževju so bile zanimive Pijavce. Toda ta ovinek so si privoščili le najbolj neugnani fantje, saj so doma strogo prepovedali, da bi se približali Pijavškim rupam, ki so vključevale več vodnih bruhalnikov, požiralnikov in močvirje okoli njih v katerem so živele pijavke. In kakšne so bile takrat pred več kot šestimi desetletji zime! Mrzle in z obilico snega! Mi pa nismo imeli ne primerne obutve ne obleke, ki bi nas dobro zaščitila. Iz naše vasi je bila včasih zgodaj zjutraj edina gaz tista, ki jo je sosed naredil tako, da je za konja zapregel velik panj. Nastala je ozka steza po kateri je šla njegova sestra zjutraj na vlak in nato v službo v Ljubljano. Naslednja sem bila jaz. Drugi otroci so ob slabem vremenu ostali doma, jaz nisem manjkala prva štiri leta niti enkrat. Kadar ni bilo niti ozke gazi, me je oče zadel štuparamo in me nesel dober kilometer daleč do prometnejše poti. Tam je bilo v snegu že nekaj stopinj, vendar so bile to stopinje odraslih katerih koraki so bili precej večji od mojih. Oče me je postavil v sneg in potem sem skakala od stopinje do stopinje še kak kilometer, da sem prišla do splužene ceste. Kadar pa je bil sneg zmrznjen, je bil to pravi praznik, saj smo se podali počez čez iskreče polje.

V šoli nas niso učili le črk in števil, ampak tudi obnašanja in higijene. Na umivanje nismo dali kaj dosti. Zjutraj smo morali položiti roki na mizo, da je učiteljica na hitro pogledala kako je z nohti. Seveda je bila le redko zadovoljna. Včasih je pregledala tudi, če so noge umite. Porinili smo eno nogo na prehod med klopmi in ona si jih je na hitro ogledala v mimohodu. Pri Lojzku doma so se čudili zakaj vedno umiva samo eno nogo, pa je pojasnil, da učiteljica pač pogleda samo eno. Vsaj prvo leto smo vse deklice nosile predpasničke, pozneje pa čedalje manj. Včasih smo si jih morale med odmorom odvezati, da je učiteljica stresla iz žepov razne smeti, ki so se nabrale v njih.

Glede obleke sem imela jaz, pa tudi mnogi drugi, neizmerno srečo, da so nam sorodniki iz Amerike redno pošiljali pakete. Če bi imela danes tista oblačila, bi se mi zdela čudovita, takrat pa marsikatera niso bila za med ljudi. Spominjam se rdeče jakne, ki je imela na hrbtu izvezeno sliko prerije s kaktusi. Vem, da smo izpulili vse vezenje, preden sem jo oblekla. Imela sem krasen bel angora muf. Čeprav ga ni imela nobena druga in sem bila z njim malce smešna, sem ga nosila, saj so bile v njem moje roke tako zelo tople.

Malice nam je pripravljala gospa Stazika, nadučiteljjeva žena. Od UNRE smo dobili belo moko in potem nam je pekla visok bel kruh v pekačih štirikotne oblike. Od doma smo bili vajeni nizkih hlebcev iz zmesne moke. UNRA je poskrbela tudi za mleko v prahu tako da nas je razvajala s kakavom, ki ga od doma nismo poznali. Sir pa je bil rumeno obarvan in ga nikakor nisem mogla jesti. Vendar je bilo treba malico vseeno plačati. Tisti, ki tega niso zmogli, so prinašali od doma kruh in kakšno sadje. Nekoč je učiteljica odkrila v Ivanovi torbici stekleničko vina. Bila je vsa zgrožena, on pa ji je povedal, da si doma oče, ko gre na delo v gozd, natoči v kleti steklenico vina. On je menil, da bo zanj dovolj majhna steklenička za zdravila. Bogatega kmeta, ki je bil doma visoko v hribih, je nadučitelj okaral, zakaj sinu edincu ne plača malice, ko ima tako naporno pot do šole in je po vrhu še priden učenec. Oče je zatrdil, da fantu daje denar, a izkazalo se je, da fant zanj raje kupi knjige. Knjige so bile takrat velika dragocenost. Ob koncu šole so jih dobili odličnjaki. Čudili smo se, ko je nekoč sošolec Jože dobil lepo knjigo kar tako, ne da bi se kaj posebno izkazal. Nekateri starši so namreč menili, da je treba dati učiteljici kak priboljšek, ko se trudi z njihovim otrokom. Tako je Jožetova mama, kjer so živeli zares skromno, nesla učiteljici koline. Učiteljica mame ni hotela prizadeti in je meso vzela. Toda potem se je fantu nekako oddolžila s knjigo.

Za naše šolske uspehe ni posebno skrbelo ne nas ne naše domače. Vedeli smo, da bodo imeli dobra spričevala otroci učiteljev in tisti, katerih starši so bili zaposleni na občini, ne pa tudi otroci miličnikov. To je bilo samo po sebi umevno in se nismo nikoli pritoževali. Ampak najbrž so se ti starši tudi brigali za uspeh otrok, za domače naloge itd. Ko je Tone z zelo dobrim uspehom končal četrti razred, se je šla njegova mati skregati z učiteljico, da njen sin ne sme v peti razred, ker bo ostal doma na kmetiji in ne bo študiral. No, potem je fant končal šolanje v petem razredu. Ponavljalcev smo imeli vedno nekaj. To ni bilo nič nenavadnega. Večina teh fantov je potem s pridnostjo uspela v življenju.

Sicer pa je bilo fantom najpomembnejše pretepanje. Najprej so s toplimi Hribci in Poljci. Potem pa so se topli iz posameznih vasi. Jože mi še zdaj pove, da ga v šoli ni zanimalo nič drugega kot to, kako se bo izognil pretepu ali pa da ne bo tepen on. Ampak to ni pomenilo, da bi ne bili v resnici dobri prijatelji. Punce smo se včasih zmerjale: Ana podgana, Blekov rešetek, Draški zamašek. Prvošolčkom pa smo rekli žgančki. Kaznovali so nas tako, da smo morali iti v kot ali pa stati v klopi. Vem, da so bili fantje tudi zaprti, udarili pa nas niso nikoli. Šolski odmor smo navadno preživeli na Tekavnici, kakor smo rekli prostoru pred zelenjavnim vrtom. Morda zato, ker smo tam tekali. Igrali smo se gnilo jajce in podobne igre. Včasih smo se samo pogovarjali z učiteljicami.

Šolska zgradba na Hribčku je bila leta 1954 stara 50 let. Zdelo se nam je zelo lepa, še posebej, ker je bil pred njo skrbno urejen zelenjavni vrt. V šoli so bile štiri učilnice ter stanovanje za nadučitelja in dve samski učiteljici. Nižja in višja gimnazija sta imeli prostore v starem samostanu. Mi nismo imeli z njimi nikakršne zveze. Gori na Hribčku smo bili izolirani od vsega sveta, učitelji pa so bili do nas skrbni in ljubeči. Tudi čez desetletja so se še vedno zanimali za nas, nam pomagali pri izbiri študija ali iskanju službe. Nadučitelj z družino in dve učiteljici, so stanovali v šoli. Če se je zgodilo, da smo prišli k pouku premočeni do kože, nas je učiteljica preoblekla v svoje halje in jopice ter posušila naša mokra oblačila, ki smo jih spet oblekli, ko je bilo treba iti domov. Zgodilo se je, da me je nadučiteljjeva žena ustavila na stopnišču in zahtevala, da ji pokažem jezik. Meni je bilo strašno nerodno, a njej se je zdelo da sem bolna in je le hotela videti, če imam bel jezik. Ker je večina hodila v šolo bosa, je redno skrbela tudi za naše ranjene nožne prste.

Ob vsej poti je bilo le kakih dvanajst hiš. Ivančna Gorica takrat uradno sploh še ni obstajala. Potem pa so začeli graditi cesto bratstva in enotnosti. Takrat se je vse spremenilo. Najprej so prestavili strugo potoka Višnjica. Prej smo lahko sedeč na mostičku vanj namakali noge. Fantje so celo segali pod ježe, da bi ulovili kako ribo. Zdaj so strugo poglobili in visoko nad njo zgradili nov most. Tudi staremu mlinu se je iztekel čas. Premaknili so celo kak kilometer stare ceste, ob kateri so bili kamni iz terezijanskih časov na katerih se je dalo tako lepo odpočiti. Avtomobili in druga mehanizacija, ki so jo uporabljali pri

gradnji nove ceste ter barakarsko naselje za brigadirje, so zmedli naše mirne poti v šolo in jih naredili nevarne. Ko se je vse to umirilo, smo postajali ob cesti in opazovali mimo vozeče avtomobile ter sanjarili, kam vse se bomo nekoč popeljali.